

ЕВРОАЗИЈСКА ГЕОПОЛИТИЧКА И ГЕОСТРАТЕГИЈСКА ПЕРСПЕКТИВА НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ КИНЕ**

Сажетак

Геополитичке промене у савременом свету довеле су до другачијих улога појединих субјеката у односу на њихову хладноратовску позицију. Најизраженија промена забележена је у позицији НР Кине, која је, захваљујући економском расту, у потрази за редеофинисањем свог приступа међународним питањима. Снажан економски раст произвео је и раст војне моћи, а географска концентрација привреде у приобалним подручјима довела је до пребацивања тежишта геополитичких интереса са историјски доминантне копнене ка поморској стратешкој опцији, доводећи је у позицију силе која може да оствари интегрисану геополитичку, копнено-поморску оријентацију. Активно деловање на два стратешка правца у наредном периоду, биће блиско повезано, узимајући у обзир да даље јачање примарног таласократског правца у великој мери зависи од одржања ситуације смањеног притиска на евроазијском крилу. Како би се задржала ситуација смањеног притиска на телуократском правцу, основу кинеског деловања ка Евроазији представљаће економске иницијативе, које ће за циљ имати стварање повољних односа са евроазијским државама, уз посебан третман Русије, узимајући у обзир историју односа две земље. Таласократски правац представљаће примарну кинеску геополитичку перспективу, са основним циљем супротстављања америчком „обуздавању“ у азијско-пацифичком региону и стварања повољних геостра-

* Министарство одбране Републике Србије

** Мишљења и ставови наведени у чланку представљају личне ставове аутора

тегијских услова за задовољење националних интереса у оба океана витална за НР Кину, Тихом и Индијском.

Кључне речи: *геополитика, геостратегија, геоекономија, енергетска безбедност, Кина, Евроазија,*

УВОД

Народна Република Кина формирана је 1. октобра 1949. године и од тог периода, до данашњих дана, прешла је дугачак пут до позиције коју заузима у савременом свету. Промене које су се дешавале, како на регионалном, тако и на глобалном нивоу, веома су утицале и на кинеске геополитичке перспективе, односно на њено схватање сопствене позиције и улоге у регионалним и глобалним оквирима. Историјски преовлађујућа копнена оријентација била је већим делом доминантна у кинеском приступу геополитичким питањима све до почетка 21. века, када значај таласократске димензије националних интереса, пре свега вођене (гео)економским потребама, почиње снажније да делује и на геополитичке позиције и перспективе. Односи са евроазијским државама, пре свих са СССР, у великој мери су одредили раније доминантно телурократску позицију. Ти односи кретали су се од блиског савезништва, до сукоба, што је трајало све до распада СССР и утицало на позицију НР Кине према евроазијском геополитичком простору. Он је, пре свега, био перципиран као извор могућих претњи и угрожавања кинеске државе. Истовремено, односи са телурократским СССР довели су и до промена у односима са поморском суперсилом САД – од отвореног сукоба током Корејског рата до успостављања ближе кинеско-америчке сарадње, пре свега усмерене ка балансирању заједничке совјетске претње. Додатни елемент у анализи кинеске геополитичке позиције током хладноратовског периода била је и чињеница да је НР Кина имала веома активну улогу у регионалним питањима, посебно после повлачења САД из Вијетнама. Кина је, током тог периода, била кључни фактор у доношењу резолуција о локалним конфликтима, укључујући и резолуције о рату у Индокини (1954), споразум између

САД и Вијетнама (1973), а представљала је и најутицајнију спољну силу приликом уједињења Вијетнама (1973). Такође, не мање значајан утицај остварило је и историјско наслеђе, пре свега услед чињенице да је Кина, крајем 19. и почетком 20. века била изложена веома негативним утицајима, губљењем територијалног суверенитета и интегритета, у највећој мери захваљујући прекоморским експанзијама тадашњих западних сила и царског Јапана.

Велике геополитичке промене настале у Евроазији почетком деведесетих година 20. века рефлектовале су се и на могућности НР Кине. Превасходно, распад СССР довео је до смањења могућности директног сукоба две државе. Истовремено, осамостаљивање бивших совјетских република довело је до могућности ширења кинеског утицаја (пре свега на средњоазијске државе), олакшаног створеним својеврсним геополитичким вакуумом у том простору. Додатни фактор који је утицао како на кинеску геополитичку позицију, тако и на њену геостратегијску перспективу био је снажан економски раст, остварен економском реформом, односно применом политике реформи и отворених врата. Таква економска реформа значајно је допринела да Кина почне да рedefинише своје стратегијске потребе у односима према другим великим играчима на Евроазијској шаховској табли.

Уз већ наведене историјске и (гео)економске чиниоце, на дефинисање кинеске геополитичке позиције и перспективе утичу и физичко-географске карактеристике њене територије. Наиме, НР Кина, која је најмногољуднија држава данашњице са преко 1,3 милијарде становника, заузима површину од 9.561.000 км², има копнену границу од 22.117 км¹ и граничи се са 14 држава. Истовремено, Кина има и дугачку обалну линију, дужине од преко 14.500 км, којом земља излази на Жуто море, Источно и Јужно кинеско море.² На западу, простире

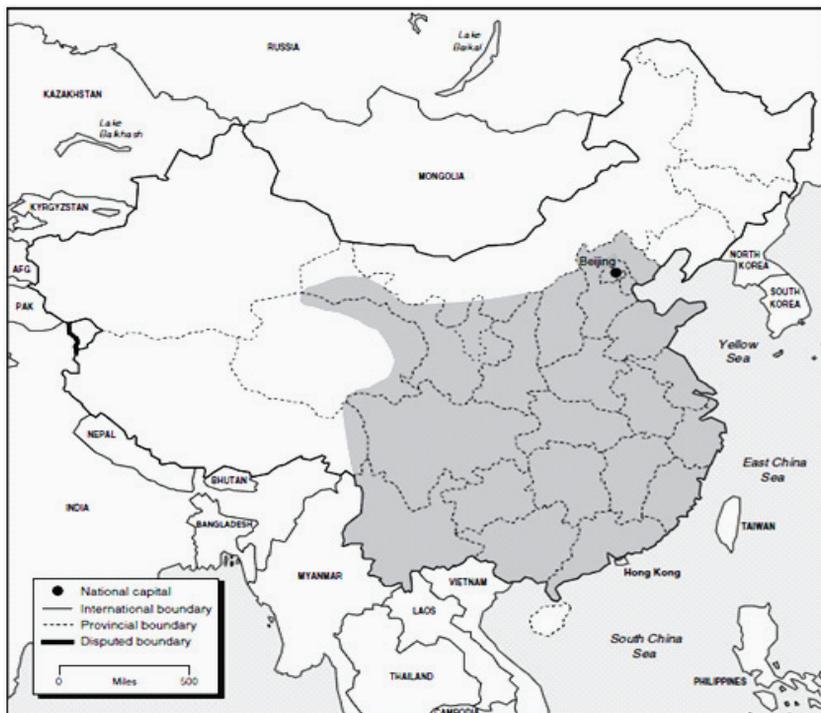
---

1 У питању је најдужа појединачна копнена граница коју нека држава има на свету.

2 Посебно важна чињеница у анализи могућих геополитичких проблема које НР Кина може да има са другим евроазијским државама су и отворена гранична питања са суседним државама. Завршавајући демаркацију границе са Вијетнамом, 31. децембра 2008. године, НР Кина је практично решила спорове око копнене границе са 12 од укупно 14 суседа. Као отворена питања,

се до високих планинских масива Хималаја, од којих се северно налазе Тибетска висораван и пустиња Гоби. Ове географске целине представљају праву физичко-географску баријеру, како за лакшу сарадњу са другим државама, тако и за евентуално освајање кинеских територија. Источно од ових

Карта 1: Кинески Хартленд

Извор: Michael D. Swaine, Ashley J. Tellis, *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present and the Future*, RAND, Santa Monica, 2000., p. 23.

планинских масива, висоравни и пустиње простире се, све до Жутог мора, Источног и Јужног кинеског мора, део Кине који је најгушће насељен, у којем је сконцентрисан и најважнији део кинеске индустрије и производних капацитета, а који се

пored нерешених територијалних спорова у Источном и Јужном кинеском мору, преостали су још спорови са Бутаном, са којим НР Кина нема дипломатске односе, и са Индијом.

често назива кинеским *срцем земље* или Хартлендом (карта 1), иако се суштински налази у глобалном Римленду.³

Узимајући у обзир овакве физичко-географске карактеристике, дугачку копнену границу и дугу обалну линију, било је очекивано да кинеска цивилизација, током историје, развија упоредо и своју копнену и своју поморску опцију. Ипак, у различитим временским епохама, кинески лидери су, у складу са посибилистичким теоријским схватањима геополитике, занемаривали или посебно наглашавали једну од те две оријентације.⁴ Међутим, савремена кинеска позиција у односу на друге геополитичке центре савременог света, уважавајући већ наведене физичко-географске карактеристике, значајно историјско искуство и (гео)економске чиниоце, довела је до ситуације у којој могу да се издвоје два правца садашњег и будућег деловања НР Кине у геополитичком смислу:

- 3 Узимајући у обзир овакве физичко-географске карактеристике, интересантно је уочити да се у појединим стратешким анализама Кина посматра као „острво“, где се под „копном“ подразумева управо кинески Хартленд, као стратешки најважнији део Кине. Циљ таквих анализа је управо наглашавање стратешке важности тог дела њене територије. За детаљније информације погледати анализе америчке агенције *Stratfor*, под насловима „China as an Island“ и „Island of China“, доступне на www.stratfor.com. Такође, погледати и John Mauldin, *The Geopolitics Of China*, http://www.investorsinsight.com/blogs/john_mauldins_outside_the_box/archive/2008/06/12/the-geopolitics-of-china.aspx, 12/07/2010.
- 4 Заиста, у дугој историји кинеске цивилизације, основне безбедносне претње долазиле су са копна, са севера и из унутрашњости Азије, због којих је и саграђен Кинески зид, као својеврсна заштита од напада могућих освајача. Узимајући такве околности у обзир, није чудно да је у историји кинеске цивилизације доминирала копнена оријентација у геополитичким разматрањима. Истовремено, значајно је занемариван развој поморске компоненте, изузимајући период династије Минг и истраживања кинеског поморца Џенг Х'а (*Zheng He*) од 1405. до 1433. године. Ипак, маритимна опција доживела је унапређење, а касније и препород у НР Кини. За детаљније погледати у Alan Jenkins, „Defining and defending the Chinese state: geopolitical perspectives“ у зборнику: *The Geography of contemporary China - The impact of Deng Xiaoping's decade* (editors Terry Cannon, Alan Jenkins), Routledge, London and New York, 2003, р. 266. Детаљније о поморским истраживањима током периода владавине династије Минг погледати у: Louise Levantes, *When China Ruled the Seas: The Treasure Fleet of the Dragon Throne, 1405-1433*, Oxford University Press, New York and Oxford, 1994. За поновни успон геостратегијског поимања значаја поморске оријентације погледати и у: Bernard D.Cole, *The Great Wall at Sea, China's Navy in the Twenty-First Century*, Naval Institute Press, Maryland, Annapolis, 2010.

1. *телурократски* (западни, евроазијски), који за циљ има деловање усмерено дуж два узајамно повезана вектора – ка западним провинцијама Синђанг и Тибет – што је мотивисано потребом снажнијег уплива у централни део Евроазије, веома богат ресурсима неопходним за даљи развој кинеске економије;
2. *таласократски* (пацифички и индијски), проузрокован нараслом потребом стратешког присуства у евроазијском Римленду и обезбеђењем виталних поморских линија комуникација којима Кина увози велики део сировина неопходних за њену привреду и извози добра ка страним тржиштима.

Таква два правца геополитичког деловања Кине у први план износи још једно важно питање: да ли Кина може да буде прва у историји великих сила која ће успети да усклади свој таласократски и телурократски потенцијал, да направи концепт интегрисане геополитичке моћи, односно да усагласи свог *Бехемота* и *Левијатана*?⁵

ГЕОЕКОНОМСКА И ГЕОСТРАТЕГИЈСКА ПОЗИЦИЈА НР КИНЕ НА ПОЧЕТКУ 21. ВЕКА

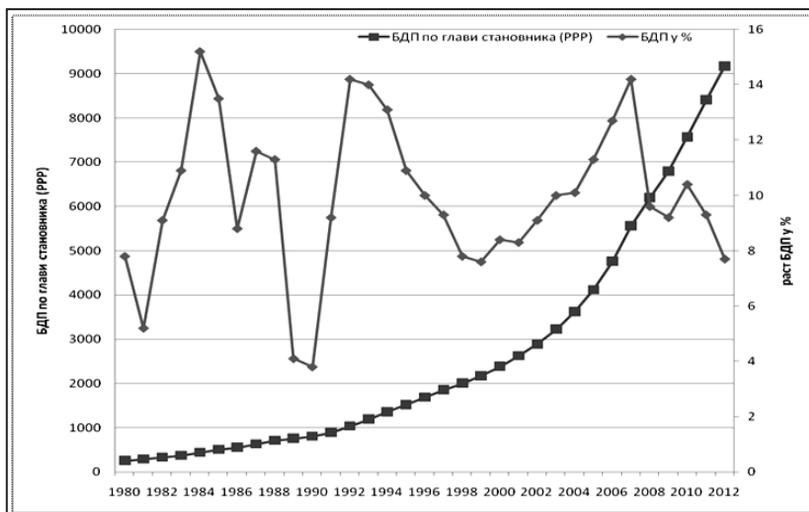
Економски развој Кине има веома значајну улогу на њену геополитичку и геостратегијску позицију и перспективу. Суштински, кинески економски развој започео је њеним отварањем према свету и оријентацијом на стратегију економских реформи. Дефинисан као *политика реформи и отворених врата*, економски преображај у Кини довео је до, у пракси незабележеног, привредног развоја, континуираног и по времену трајања и по стопи раста, а реализованог у најмногљуднијој земљи света.⁶ На тај начин, активним спровођењем

5 Историјски посматрано, све велике силе имале су или изразито копнену (Русија, Немачка) или изразито поморску оријентацију (Велика Британија, САД). Управо би због тога интегрисање историјски доминанте, и даље неопходне телурократске оријентације Кине, те стратегијски све значајније таласократске оријентације, представљао можда и јединствени пример велике силе која би успела да „помири“ ова два концепта.

6 За детаљније о кинеској економској реформи погледати у Драгана Митровић, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995.

економских реформи, кинеска привреда је непрестано јачала, остварујући континуирани раст БДП (*графикон 1*)⁷, бележећи при томе значајан спољнотрговински суфицит. Истовремено, непрестани тродеценијски раст кинеске економије резултирао је заузимањем места друге економије света (сменом Јапана августа 2010. године).

Графикон 1: Економски раст НР Кине
у периоду од 1980. до 2012. године

Са геополитичке тачке гледишта, кључни аспект кинеске политике отварања и економске реформе био је стварање посебних административних зона, у којима је било „експериментисано“ са другачијим моделима организације привреде и економског система. Те посебне зоне, „специјалне економске

7 Графиконом су приказана два важна податка која манифестују раст кинеске економије у периоду од почетка спровођења економских реформи. Први је приказ раста БДП по глави становника (PPP), а други је раст БДП у процентима. Раст БДП по глави становника указује да се НР Кина креће ка средње развијеним земљама света, што и јесте био циљ економских реформи, док приказ БДП у процентима указује да НР Кина већ више од три деценије константно бележи успешан раст, који на том нивоу износи просечно 9-10%. Извори података: за период од 1980. до 2010. године су из „China Statistical Database“, за 2011. годину из „Bulletin on the Final revisional Data of GDP in 2011“ и за 2012. годину из „Bulletin on the Preliminary Verification Data of GDP in 2012“.

зоне“, „обалски отворени градови“, „обалске економске слободне зоне“ и „делте великих река“, налазиле су се у источном, приобалном делу Кине, односно, Спајкмановим вокабуларом исказано, у Римленду.⁸ Управо је развој привреде и концентрација индустрије у приморским деловима државе произвео геополитичку потребу да се, историјски доминантно копнено оријентисана, кинеска цивилизација значајније оријентише ка поморским интересима и дефинисању својих таласократских потреба. Наиме, НР Кина је развила претежно извозно оријентисану привреду, која је доносила суфицит у размени са готово свим државама света⁹ и чијем је динамичном развоју, протеклом времена и даљим унапређивањем, потреба за приступом страним тржиштима и сировинама постајала све израженија и све неопходнија.

Управо су потребе за сировинама, односно ресурсима у целини, један од кључних чинилаца кинеске геоекономске позиције. Тако је још сер Хелфорд Мекиндер, износећи своју чувену стратешку визију и перцепцију Евроазије у чланку „Географска оса историје“, на самом крају рада изразио

8   Детаљније о Спајкмановом геополитичком дискурсу погледати у: Вуковић Небојша, *Логика империје, Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Конрас Београд, 2007. Неопходно је уочити да различити аналитичари исту област у Кини називају и Римлендом и Хартлендом. Суштински се ради о истом делу Кине који је најгушће насељен и који представља економски најважнију и најдинамичнију област државе. У војно-стратешким анализама ова област Кине може се поистоветити са центром гравитације целокупне државе (Центар гравитације представља основни извор моћи помоћу које се постиже циљ, или сам представља моћ. Суштински, одређивање центра гравитације добија се одговором на питање шта је основни елемент моћи од којег субјекат зависи да би остварио одређени циљ). За подробнија сазнања о центру гравитације погледати у: Драгомир Ђурић, Сретен Егерић, „Појмовно одређивање центра гравитације“, *Војно дело*, 2012, vol. 64, бр. 1, стр. 228-252.

9   Ако за пример узмемо трговинску размену НР Кине са Индијом, која се у највећој мери одвија поморским комуникацијама, можемо видети да је само у периоду од 2006. до 2010. године извоз НР Кине у Индију увећан са 14 на 41 милијарду УСД, док је индијски извоз у НР Кину увећан са седам на 10 милијарди УСД. Истовремено, укупан извоз НР Кине у 2010. години износио је око 1.578 милијарди УСД. Наведени пример указује на значај који поморске линије комуникација имају у свеукупном погледу НР Кине на геополитику и геостратегију. За детаље о трговинској размени погледати на <http://comtrade.un.org/db/default.aspx>.

својеврсну бојазан од појаве кинеске претње уколико би се евроазијским ресурсима додао поморски капацитет.¹⁰ Оваква визија укључивала је могућност остварења константних пројекција поморских сила англо-америчког света, према којој би стављање евроазијских ресурса под контролу једног *играча* или коалиције других сила (позната синтагма о „удруживању варвара“) могла у значајној мери да поремети однос снага на глобалном нивоу и доведе у питање надмоћ поморских сила. Исти сценарио, односно коришћење евроазијских природних богатстава за изградњу снажних поморских капацитета, и данас представља једну од најважнијих стратегијских концепција, било оних сила које покушавају да искористе своје геополитичке позиције у циљу стварања таквих капацитета, било оних које покушавају да исто онемогуће. Неопходно је да се и у овом контексту сагледају позиција и могуће перспективе НР Кине.

Већ је речено да је Кина остварила снажан економски раст који ју је довео на место друге по величини светске економије. Такав економски раст произвео је повећану потребу за ресурсима, пре свега за енергентима. Ситуација на плану кинеске енергетске безбедности мењала се током периода спровођења економских реформи, тако да је НР Кина 1993. године постала нето увозник тог енергента. Од тог периода до данас, раст зависности од увоза нафте непрекидно се повећава, што геополитичку ситуацију у којој се Кина налази чини још комплекснијом.¹¹ Када се ове чињенице уврсте у геополитичке

10 Halford J. Mackinder, „The Geographic Pivot of History”, *The Geographical Journal*, The Royal Geographical Society, London, Vol. 23, No. 4, 1904, p. 437. Потребно је ипак напоменути да је Мекиндер истицао сценарио у којем би Кина, уз евентуалну помоћ Јапана, могла од Русије да одузме део територије и тиме, фактички, под своју контролу стави значајне ресурсе Евроазије. И у савременом свету карактеристике које НР Кина има сведоче у прилог чињеници да се ради о држави са капацитетима који би могли да се искористе у правцу стварања хегемона: велика површина и број становника, приступ океану, растућа економска моћ и јачање војних капацитета.

11 Удео потрошње нафте у Кини у 2009. години, у склопу укупне потрошње енергије, износио је 17,9%, природног гаса 3,9%, док је угаљ и даље доминантан извор енергије са 70,4% учешћа у потрошњи. Истовремено, Кина је у 2010. години, према различитим изворима, увозила, између 4,7 и 5 милиона барела сирове нафте дневно, што представља око 53,8% њених укупних

анализе, најважнији закључци могу се да се изведу захваљујући одговорима на два кључна питања: *прво*, где се налазе основна налазишта нафте (и гаса) из којих се Кина снабдева и *друго*, којим рутама се енергенти допремају у Кину? Одговор на ова два питања, у великој мери одређује како садашњу геополитичку позицију НР Кине у Евроазији, тако и њену геостратегијску перспективу.

У том контексту, као најважнији снабдевачи Кине нафтом издвајају се Саудијска Арабија, Ангола, Иран и Русија. Увоз нафте из ових држава чини више од половине укупног кинеског увоза.¹² Дакле, кључни извор снабдевања нафтом за Кину налазе се на Блиском истоку и у Африци, уз Русију као додатни крак снабдевања. Сами извори снабдевања, у овом случају, довели су и до тога да се основни начин снабдевања нафтом Кине реализује поморским путем, односно коришћењем неких од најважнијих поморских линија комуникација. Управо је оваква геополитичка ситуација довела до процеса који и даље траје, односно транзиције Кине од копнено оријентисане државе ка држави у којој ће примарну улогу имати таласократски интереси.

Најважније поморске руте којима се Кина снабдева нафтом али и другим сировинама, а на којима доминанту позицију имају САД, пролазе кроз један од стратешки најзначајнијих мореуза у савременом свету – Малајски мореуз. Овим

потреба. Када је природни гас у питању, Кина је постала нето увозник 2007. године, уз константно повећање количине увезеног гаса (2010. године око 17 милијарди кубних метара што је чинило 16% укупне потрошње тог енергента, али са тенденцијом даљег раста увоза, посебно узимајући у обзир изградњу нових гасовода). За детаљније информације погледати у: „Oil & Gas Security – Emergency Response of IEA Countries: People’s Republic of China”, International Energy Agency, 2012. Такође, за податке о кинеској енергетској безбедности и политици погледати у: Fan He, Donghai Qin, „China’s Energy Strategy in the Twenty-first Century”, *China & World Economy*, Institute of World Economics and Politics, Chinese Academy of Social Sciences, Vol. 14, No. 2, 2006.

12 Chen Shaofeng, „China’s Self-Extrication from the “Malacca Dilemma” and Implications“, *International Journal of China Studies*, Institute of China Studies, University of Malaya, Vol. 1, No. 1, January 2010, p.7. На пример, само у 2007. години, Саудијска Арабија извезла је у НР Кину 26,3 милиона тона нафте, Ангола 25, Иран 20,5, док је Русија извезла 14,5 милиона тона, што је укупно чинило 52,9% увоза сирове нафте у Кину.

„уским грлом“¹³ на поморским комуникацијама пролази око 80 процената укупног увоза нафте у Кину, што Малајски мореуз чини виталном споном два правца кинеског таласократског деловања – према Тихом и Индијском океану. Због тога је у кинеском стратешком мишљењу овај важни мореуз добио посебно место, чак до те мере да се, по узору на безбедносну дилему, расправља о „малајској дилеми“.¹⁴ Његов значај можда најбоље карактерише следеће схватање: „ко год да контролише Малајски мореуз, ефективно држи у захвату кинески стратешки енергетски пролаз и може да запрети кинеској енергетској безбедности у било ком тренутку.“¹⁵

Како би се бар донекле смањила стратешка зависност од транспорта кроз Малајски мореуз, Кина је покренула неколико пројеката, односно нафтовода (и гасовода) којима поку-

---

13 Значај оваквих стратешких тачака на поморским линијама комуникација истицао је још амерички адмирал Алфред Мехен (1840-1914) у својим делима о поморској моћи. Погледати у: Иван Зарић, „Моћ мора у геополитици и геостратегији САД – утицај идеја Алфреда Мехена“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2009, стр. 131-149. Такође, према анализи Жан Пол Родрига, на свету постоји шест места загушења (*choke points*), односно мореуза кроз које се, на дневном нивоу, укупно транспортује преко 35 милиона барела нафте. Тих шест места загушења су Ормушки и Малајски мореуз, Суецки канал, Баб ел-Мандеб, Босфор и Панамски канал. Геостратегијска локација ових места загушења на поморским линијама комуникација је таква да свако њихово заобилажење доводи до значајног скретања са основних рута, што директно доводи до повећања финансијских трошкова транспорта. Родриго је посебно наглашавао значај који раст потрошње нафте у НР Кини има на геополитичке промене, узимајући у обзир да САД у највећој мери контролишу поморске правце који од Блиског истока, кроз Малајски мореуз, воде ка Јужном кинеском мору. О томе детаљније погледати у: Jean-Paul Rodrigue, „Straits, Passages and Chokepoints: A Maritime Geostrategy of Petroleum Distribution“, *Cahiers de géographie du Québec*, vol. 48, No 135, 2004.

14 О значају „малајске дилеме“ у кинеском стратешком мишљењу погледати у: Chen Shaofeng, „China's Self-Extrication from the ‚Malacca Dilemma‘ and Implications“, *op.cit.*, pp. 1-24. У геополитичким анализама додатак „малајској дилеми“ представљају и територијални спорови које Кина има у Јужном и Источном кинеском мору, као и укупне геополитичке прилике у Тајванском мореузу, које целокупну ситуацију чине комплекснијом.

15 Li Xiaojun, „On the Influence of Sea Power upon China's Oil Security“, наведено према Andrew S. Erickson, Gabriel B. Collins, „China's Oil Security Pipe Dream – The Reality, and Strategic Consequences, of Seaborne Imports“, *Naval War College Review*, Spring 2010, Vol. 63, No. 2, p. 90.

шава да задовољи своје потребе за енергијом.¹⁶ На тај начин се, у одређеној мери, њена копнена, евроазијска оријентација налази у директној вези са појачаним таласократским интересима. Међу пројекте који су већ реализовани или се још увек налазе у плановима и изградњи спадају нафтовод Сковородино-Дађинг¹⁷, којим се допрема руска нафта, затим нафтовод Казахстан-Кина¹⁸, гасовод Средња Азија-Кина¹⁹, затим гасовод и нафтовод Мијанмар-Кина²⁰ и нафтовод Пакистан-Кина²¹ (карта 2).

- 16 Истовремено, кинески планови су да, у току 12. петогодишњег плана (2011-2015), готово удвостручи дужину својих цеговода са 50.000 км на скоро 90.000 км. Погледати у: Andrew S. Erickson, Gabriel B. Collins, „China’s Oil Security Pipe Dream“, *op.cit.*, p. 90
- 17 Нафтовод Сковородино-Дађинг представља крак руског нафтовода Источни Сибир-Пацифик (East Siberia-Pacific Ocean), пуштен је у рад 2010. године, а укупне је дужине 64 км на руској и 992 км на кинеској страни.
- 18 Пројекат нафтовода Казахстан-Кина представљен је 1997. године, када су две Владе потписале општи споразум о изградњи нафтовода. Изградња је завршена 2009. године, тако да нафтовод повезује нафтна поља Кумкоил и Кашаган са рафинеријом у Душанзију, у западној кинеској провинцији Синђанг, одакле се везује на унутрашњу кинеску мрежу цеговода. Нафтовод, који је дугачак 2.558 км има могућност и транспорта руске нафте из налазишта у западном Сибиру.
- 19 Гасоводом Средња Азија-Кина транспортује се гас дуж два правца: први води из Туркменистана, преко Узбекистана и Казахстана ка Кини, а други је правац који води из казахстанских гасних поља Карачаганак, Тенгиз и Кашаган. Укупан капацитет гасовода је 40 милијарди м³ на годишњем нивоу (30 милијарди м³ из Туркменистана и 10 милијарди м³ из Казахстана). Након уласка у Кину, где завршава у Хоргоршу (провинција Синђанг), гас се даље у НР Кини дистрибуира кроз гасовод Запад-Исток.
- 20 Цеговоди Мијанмар-Кина представљају обједињени пројекат паралелних гасовода и нафтовода који воде ка Кунмингу, у провинцији Јунан у југозападној Кини. План изградње цеговода одобрен је 2007. године, а уговори о изградњи потписани су 2009. године. Цеговодима ће се транспортовати нафта и гас са западне обале Мијанмара ка НР Кини. Максимални капацитет нафтовода предвиђен је на 440.000 милиона барела нафте, а гасовода 12 милијарди м³ гаса. Гасовод је пуштен у рад 2013. године.
- 21 Нафтовод Пакистан-Кина представља идеју којом би се транспортовала нафта ка НР Кини из пакистанске луке Гвадар. Међутим, овај пројекат има неколико озбиљних потешкоћа које у великој мери утичу на његову реализацију. Пре свега, то су физичко-географске карактеристике терена којим би требало да буде трасиран, као и изузетно висока цену транспорта у односу на поморску опцију. Детаљније о нафтоводу и проблемима његове изградње погледати у: Andrew S. Erickson, Gabriel B. Collins, „China’s Oil Security Pipe Dream“, *op.cit.*, pp. 101-103.

Карта 2: Цевоводи као алтернатива „малајској дилеми“²²

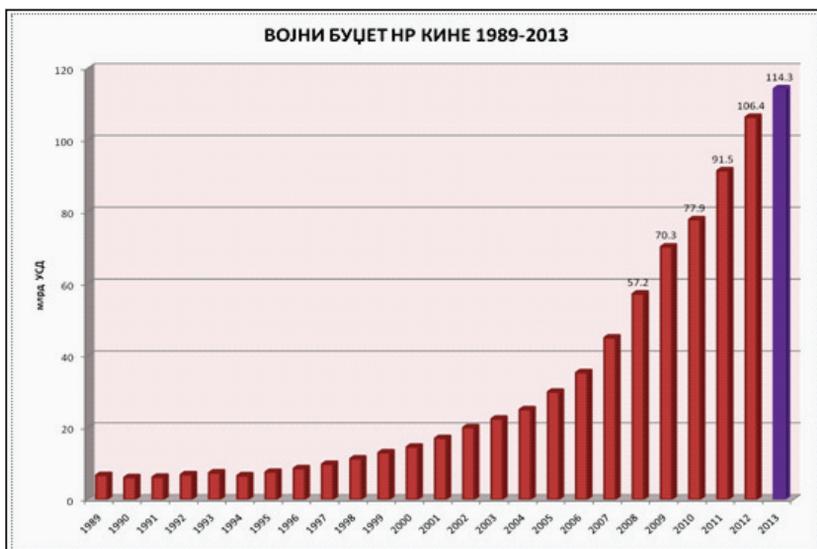
Изградња и пројекти нових цевовода, иако доприносе диверсификацији праваца снабдевања, ипак нису у потпуности решили зависност кинеске привреде од увоза енергената поморским путем. Истовремено, трошкови снабдевања цевоводима су виши у односу на транспорт поморским путем, што додатно упућује на потребу да НР Кина дефинише свој геополитички дискурс у складу са таквим полазним основама.

Поред импликација на енергетску безбедност, економско јачање омогућило је и јачање војних капацитета НР Кине. Узимајући у обзир да су основни показатељи статуса великих сила економска и војна моћ (елементи тзв. *тврде моћи*, према класификацији Џозефа Наја), неопходно је анализирати како је раст економске моћи утицао на кинеску војну моћ. Иако заступајући политику мирољубивог развоја и наводећи да је њена одбрамбена политика дефанзивна у својој основи, Кина је значајно повећала војни буџет у претходном периоду (*графикон 2*)²². Пре свега, раст војног буџета забележен је у

22 Подаци о војном буџету представљају званичне кинеске бројке за наведени период, изузимајући за 2013. годину, који потиче из извештаја са прве сесије 12. Националног народног конгреса НР Кине, одржаног у марту 2013. године. Погледати извештаје Вен Ђијабаоа о раду Владе (http://www.china.org.cn/china/NPC_CPPCC_2013/2013-03/05/content_28130104.htm, 06/03/2013).

већој мери тек почетком 21. века, док је у првој деценији имплементације економских реформи забележен чак и пад издвајања за војне потребе, односно, издвајања за војску нису пратиле раст економије.

Графикон 2: Војни буџет НР Кине у периоду од 1989. до 2013. године

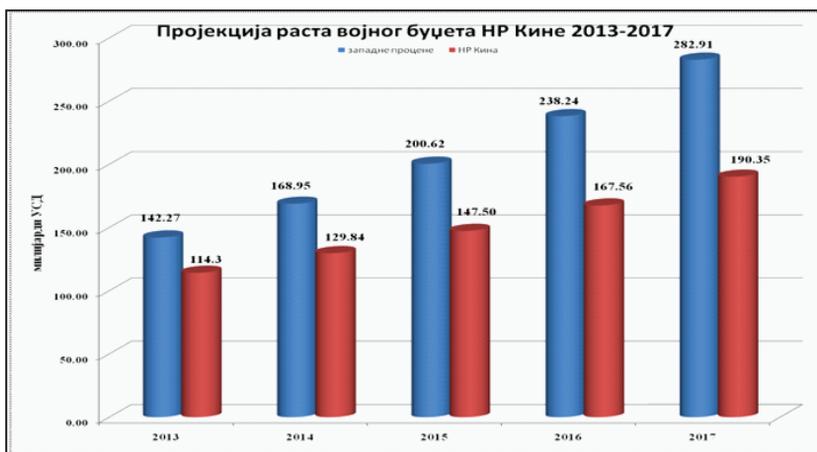

Захваљујући појачаном улагању у војне капацитете, НР Кина је први пут прешла износ буџета за одбрану од 100 милијарди УСД 2012. године (износ буџета био је 650,6 милијарди јуана, односно око 106,4 милијарде УСД). Истовремено, на првој сесији 12. Националног народног конгреса НР Кине, у марту 2013. године, најављен је даљи раст буџета за 2013. годину, тако да би буџет требало да износи 114,3 милијарди УСД. Сходно таквим подацима и даљим најавама раста војног буџета, а посебно узимајући у обзир процене да ће једино САД и НР Кина у наредних пет година бити у могућности да имају годишње војне буџете веће од 100 милијарди УСД²³,

23 Yan Xuetong, „The weakening of the unipolar configuration“, у зборнику: *China 3.0*, (ed. Mark Leonard), European Council on Foreign Relations, London, 2012, p. 113.

интересантно је сагледати и Западне погледе на раст кинеског војног буџета (графикон 3)²⁴.

Графикон 3: Пројекција војног буџета НР Кине за период 2013-2017 година (западне процене и кинеске пројекције)

Пројекција раста војног буџета НР Кине у периоду до 2017. године, поготово према западним проценама, указује да ће се издаци за одбрану највероватније готово удвостручити у наредних пет година, тако да би Кина могла да има буџет одбране који је готово једнак збиру војних буџета свих других држава Азијско-пацифичког региона заједно²⁵. Ова-

24 За процену раста кинеског војног буџета, према западним подацима, узет је раст од 18,75% на годишњем нивоу. Процена је урађена на основу података које су изнели стручњаци IHS Jane's. Видети у: „China to Exceed Combined Defence Budget of All Other Key Defence Markets in APAC by 2015“, (<http://press.ihs.com/press-release/defense-risk-security/china-exceed-combined-defence-budget-all-other-key-defence-marke>, Интернет, 05/03/2012). Истовремено, за другу процену раста кинеског буџета (ауторска израда), као полазна основа узета је најаву буџета од 114,3 милијарди УСД за 2013. годину. Раст је пројектован на основу просечне стопе раста буџета у периоду од 1999. до 2013. године, која износи 13,6%.

25 Анализа војних буџета држава Азијско-пацифичког региона, на основу пројекција IHS Jane's, обухвата Јапан, Индију, Јужну Кореју, Аустралију, Тајван, Сингапур, Индонезију, Пакистан, Тајланд, Малезију, Вијетнам и Нови Зеланд. Видети: „China to Exceed Combined Defence Budget of All Other Key Defence Markets in APAC by 2015“, op.cit. У наведеној анализи Кина се ставља у позицију својеврсног регионалног хегемона, са буџетом за одбрану готово

кав сценарио свакако би као последицу имао јачање кинеске геополитичке позиције у региону, односно наглашеног јачања њене војне моћи, попут односа који САД имају у поређењу са остатком света.

Значајно повећање издатака за одбрану у складу је са кинеском прокламованом безбедносном политиком, према којој је један од основних циљева управо изградња модернизованих оружаних снага, које би биле способне да делују у складу са националним интересима, односно адекватних оружаних снага за глобализовани свет у којем ће преовладавати стратешко надметање великих сила.²⁶ Овако дефинисани геоекономски и геостратегијски чиниоци у значајној мери одређују позицију данашње Кине у глобалним и регионалним оквирима, односно везу између њене економске и безбедносне политике.

ТАЛАСОКРАТСКА И ТЕЛУРОКРАТСКА ГЕОПОЛИТИЧКА ПЕРСПЕКТИВА НР КИНЕ

Како би се правилно сагледала актуелна позиција Кине неопходно је истаћи кинеску перцепцију окружења у оквиру којег би она требало да одреди своје стратегијске приоритете и правце будућег деловања. Тако је, у Белој књизи одбране из 2010. године, Кина пружила процену безбедносне ситуације која се заснивала на актуелним глобалним процесима, глобализацији и преласку на мултиполарни светски поредак. Глобално окружење Кина види као неповратни процес економске глобализације и стварања мултиполарног света у којем ће једна од кључних карактеристика бити интензивирање међународног стратешког надметања, пре свега усмереног на промену (или задржавање) *statusa quo* међународног поретка, јачање националних капацитета и геополитичко надметање. Иста процена глобалног безбедносног окружења истакла је и јачање интегрисаних, комплексних и насилних безбедносних претњи. У складу са таквим ставовима, НР Кина је про-

---

идентичним суми која представља збир износа издвајања за одбрану свих наведених држава.

26 Погледати Белу књигу одбране НР Кине за 2010. годину, „China’s National Defense in 2010“, March 2011.

ценила да водеће велике силе предузимају кораке на обнови својих безбедносних и војних стратегија, убрзавању војних реформи и енергичном развијању нове и софистиковане војне технологије, укључујући и стратегије везане за свемир, сајбер простор и поларне регионе.²⁷

Сличну процену међународног окружења НР Кина је изнела и у наредној, Белој књизи одбране из 2012. године.²⁸ Као основне карактеристике међународног окружења у том документу истичу се интензивирање улоге економске глобализације, даље кретање ка мултиполарности, све израженије културолошке разлике и развој информационог друштва. Анализирајући овако окарактерисано глобално окружење, иако констатујући да је ситуација на глобалном нивоу и даље мирна и стабилна, у кинеским ставовима се препознаје да и даље постоје јасни знаци појачане хегемоније, политике моћи и неоинтервенционизма. Као посебно важна област у економском развоју света истиче се Азијско-пацифички регион, у коме је присутна изразита интеракција великих сила.²⁹

Важан аспект овог стратешког документа била је оцена сопствене позиције. Тако је истакнуто да је Кина највећи део времена, које су друге силе трошиле за спровођење својих хегемонистичких политика и политика моћи, утрошила на сопствени развој који је довео до драматичног раста кинеске националне снаге и значајног побољшања услова живота њених грађана. Истовремено, овакав развој као последицу имао је и константно повећања утицаја НР Кине на међународном нивоу. На основу овакве анализе међународног окружења изведена су и три основна задатка кинеске безбедносне политике: 1) обезбеђење националног уједињења, 2) одбрана територијалног интегритета и 3) заштита интереса у вези развоја зе-

27 Бела књига одбране НР Кине из 2010. године, „China’s National Defense in 2010“, March 2011.

28 Документ је издат у априлу 2013. године под називом „The Diversified Employment of China’s Armed Forces“.

29 Узимајући у обзир чиниоце геополитичког положаја, евидентно је да Бела књига одбране НР Кине из 2012. године представља својеврсну реакцију на прилагођавање безбедносне политике САД према Азијско-пацифичком региону, на основу војне стратегије САД из 2011. године. Видети „The National Military Strategy of the United States of America: 2011 Redefining America’s Military Leadership“, February 2011.

мље.³⁰ Истовремено, уочено је и јачање војних савеза „неких држава“ у Азијско-пацифичком региону³¹, јачање њихових војних капацитета, што стратегијску ситуацију у региону чини сложенијом. Такође, истиче се и да „неке државе“, посебно у погледу територијалног суверенитета и маритимних интереса, предузимају акције које додатно компликују ситуацију, наводећи деловање Јапана у спору око Диаоју/Сенкаку острва.

У складу са проценом интензивирања геополитичког надметања у свету који се креће ка мултиполарности, већ истакнути геоекономски и геостратегијски чиниоци позиције НР Кине представљају и један од најважнијих показатеља због којих се у тој земљи, током последњих две деценије, спроводи постепено јачање поморске оријентације, свакако уз задржавање њених телурукратских потреба и аспирација. Промена стратешког мишљења и прелаз ка истицању таласократских амбиција присутна је и код великог броја кинеских стратега. Тако кинески генерал Ми Женју (*Mi Zhenyu*), истиче да Пекинг види океан као главни стратешки одбрамбени правац, наводећи да ће стратешки фокус бити усмерен ка мору докле год политички и економски фокус Кине лежи на обалским областима.³²

Значај снажнијег окретања ка маритимним интересима, у геополитичком смислу, истицан је и у изјавама кључних кинеских лидера. Тако је Денг Сјаопинг 1979. године позвао на креирање „јаке морнарице са модерним борбеним способностима“, а 1997. године је Ђијанг Цемин позвао на „изградњу

30 „The Diversified Employment of China's Armed Forces“, April 2013.

31 Евидентно је да се мисли на САД и јачање америчког присуства у региону. У војној стратегији из 2011. године, САД су јасно истакле да намеравају да појачају војну сарадњу са великим делом држава ширег Азијско-пацифичког региона, укључујући Јапан, Јужну Кореју, Аустралију, Филипине, Тајланд, Вијетнам, Малезију, Пакистан, Индонезију и Сингапур, уз експлицитно истицање „забринутости“ због појачаног и нејасног стратешког циља војне модернизације у Кини и појачаног кинеског самопоуздања у свемиру, сајбер простору и у Жутом мору, Источном и Јужном кинеском мору. Погледати „The National Military Strategy of the United States of America: 2011 Redefinig America's Military Leadership“, pp. 12-13.

32 Bernard Cole, *The Great Wall at Sea*, *op.cit.*, p. 28.

националног поморског Великог (кинеског) зида³³. Међутим, у стратегијском смислу, кључне промене догодиле су се доласком на власт четврте генерације кинеских лидера³⁴. Сменом генерација у кинеском руководству догодиле су се и промене у додели улоге снагама Народне Ослободилачке Армије Кине (НОАК) задуженим за пројекцију моћи, Ратној морнарици (РМ НОАК) пре свега³⁵. Значај поморских интереса у геополитичким потребама Кине растао је током последње деценије, тако да је и нови председник Си Ђинпинг истицао потребу да се настави са кинеском оријентацијом ка морима. На основу кључних извештаја са 18. Националног конгреса КП Кине³⁶, који наводе потребу за стратегијом поморске моћи, Си је наставио са истицањем стратешке улоге коју поморска моћ

33 Bernard Cole, *The Great Wall at Sea*, *op.cit.*, pp. 10-11.

34 Четврту генерацију кинеских лидера предводио је Ху Ђинтао, који је дошао на чело КП Кине 2002. године и Централне војне комисије (ЦВК) 2004. године. Период доласка Хуа на власт поклопио се са јачањем зависности Кине од увоза сировина, пре свега нафте. Истовремено, то је био период почетка значајнијег повећања војног буџета, што је, свакако, представљало одличну основу за редефинисање стратешких потреба Кине.

35 Политичко руководство НР Кине, предвођено Ђијангом, није прихватило идеју увођења носача авиона у оперативну употребу (идеје коју је заговарао Лиу Хуафинг, командант РМ НОАК 1982-1987. године и члан ЦВК 1987-1997. године) и усвојило је „нови безбедносни концепт“ који је наглашавао „мекши“ приступ Кине својим суседима. Истовремено, НОАК је као основну улогу имала одбрану националног суверенитета и интегритета, као и одвраћање Тајвана од формалног проглашења независности, односно задатке лишене потреба за пројекцијом моћи и утицаја у ширим оквирима. Доласком Хуа на власт, улога НОАК је проширена и укључивала је и обезбеђење нових, растућих поморских интереса Кине, као и интереса у свемиру и сајбер простору. Истовремено, усвојен је и концепт реализације поморских операција у удаљеним морима, који је, фактички, имплицирао нови ниво капацитета за пројектовање моћи. Погледати Li Nan, Weuve Christopher, „China's Aircraft Carrier Ambitions: An Update“, *Naval War College Review*, Annapolis, Vol.63, No.1, Winter 2010. Такође, развој снага за пројектовање моћи у Кини сагледава се и из перспективе могућег изазова актуелне „геополитичке стабилности“ и трансформације система успостављене поморске и копнене моћи. Детаљније погледати у: Evans Michael, „Power and Paradox: Asian Geopolitics and Sino-American Relations in the 21st Century“, *Orbis*, Foreign Policy Research Institute, Vol.55, Issue 1, 2011.

36 На 18. конгресу КП Кине, одржаном у новембру 2012. године, извршена је транзиција власти на пету генерацију лидера, када је Си Ђинпинг преузео место генералног секретара КП Кине и председника ЦВК. Процес транзиције власти завршен је у марту 2013. године на 12. Народном националном конгресу НР Кине, преузимањем места председника НР Кине (Си Ђинпинг)

има узимајући у обзир глобално надметање у сфери политике, економског развоја, војних питања и технологије, уједно истичући да би поморска индустрија требала да буде стуб националне економије.³⁷

Будући да је кинеска таласократска пројекција оријентисана на два кључна крака, ка Тихом и Индијском океану, полазну тачку у овој опцији кинеске геополитичке перспективе заузимају односи са САД. Наиме, пројектовање поморске компоненте Кине омогућено је услед значајног геостратегијског смиривања ситуације на њеном копненом, евроазијском крилу, што јој је пружио могућност да своје ефективе прeusмери ка маритимним интересима. Истовремено, америчко пребацивање тежишта на Азијско-пацифички регион представља снажније интензивирање спровођења модификоване политике обуздавања, овај пут усмерене ка растућој кинеској моћи. Америчко „ребалансирање“ ка Азијско-пацифичком региону, исказано кроз нову војну стратегију из 2011. године, појачало је стратешки притисак на поморском стратешком фронту НР Кине.

Пацифички правац кинеске геостратегијске опције усмерен је, пре свега, на супротстављање америчком обуздавању, спречавање онемогућавања стратегијског приступа Кине Пацифику и спречавање остваривања геополитичке надмоћи било које стране у Азијско-пацифичком региону. С обзиром да тај део света постаје један од приоритетних за поморско стратешко надметање, тј. један од региона који представља кључ даљег развоја светске економије, кинески геополитички фокус на таласократски правац свакако не представља изненађујућу одлуку. Промена кинеске стратегијске поморске парадигме у овом контексту догодила се у два наврата:

- Први је био напуштање стратегије обалске одбране (*near-coast defense*) осамдесетих година 20. века, током командовања Лиу Хуађинга РМ НОАК
- Други се догодио средином прве деценије 21. века визијом преласка са активне одбране у „приобалним мори-

---

и премијера (Ли Кеђионг). Извештаји са 18. конгреса КП Кине доступни су на <http://www.xinhuanet.com/english/special/18cpcnc/index.htm>, 25/11/2012.

37 Погледати извештај „Maritime power key to China's future“, <http://english.peopledaily.com.cn/90786/8351462.html>, 10/08/2013.

ма“ (*near-seas active defense*) на „операције у удаљеним морима“ (*far-seas operations*)³⁸.

Усвојен је стратегијски концепт другачије визије, са намером да се тежиште одбране националних интереса измести даље од кинеске територије, како би се повећала стратегијска дубина одбране. Та визија активне одбране у „приобалним морима“, конципирана је са намером да се, услед геополитичке потребе, оствари активнија улога у акваторији у оквиру тзв. првог и другог ланца острва. (карта 3) Суштински, намера је била да се креирају снаге довољно снажне да могу успешније да контролишу ту акваторију, а уједно да се супротставе америчком обуздавању које се реализује снажним војним присуством у том региону.

Карта 3: Стратешка визија Лиу Хуађинга – први и други ланац острва

38 Детаљније просторно и термилошко одређење ових стратегија погледати у: Nan Li, „The Evolution of China’s Naval Strategy and Capabilities: From “Near Coast” and “Near Seas” to “Far Seas”“, у зборнику: *The Chinese Navy: Expanding Capabilities, Evolving Roles*, (eds: Phillip C. Saunders, Christopher Yung, Michael Swaine and Andrew Nien-Dzu Yang), Center for the Study of Chinese Military Affairs, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington DC, pp. 109-140.

Креатор ове стратешке визије био је генерал Лиу Хуађинг. Суштински, визија је подразумевала да РМ НОАК буде оспособљена да преузме активнију улогу у акваторији до „првог ланца острва“, који се простире од Курилских острва, преко јапанских и Рјукју острва, Тајвана, до филипинских острва и индонежанског архипелага. Фактички, стратешки циљ активне улоге у овој акваторији подразумевао је заштиту територијалних маритимних интереса, поморских ресурса, обезбеђење кључних поморских линија комуникација у ратном периоду, као и одвраћајућу улогу од евентуалне агресије са мора. Наредну фазу у реализацији стратегије представљао је ширење зоне оперативног деловања снага за пројекцију моћи НР Кине и утицај на догађаје у акваторији која се простире на 1.000 миља удаљености од кинеске обале, односно до другог ланца острва. Овај појас простире се од Курилских острва на северу, преко јапанских до Бонинских острва, и даље, јужно, ка Маријанским острвима, острву Палау и индонежанском архипелагу. Крајњи циљ оваквог деловања кинеских стратешких снага био би, како наводи Јанг Ји (*Yang Yi*), достизање таквих могућности да ни један ланац острва не може да затвори Кини приступ морима, као и да нити једна држава или коалиција не могу да спрече Кину да одбрани своје националне интересе.³⁹

Снажно присуство НОАК у овој области свакако би утицало на геостратегијску позицију других субјеката у региону, преваходно САД.⁴⁰ Основни циљ оваквог кинеског геостратегијског приступа свакако је вођен потребом да се обезбеде витални национални интереси, пре свих заштита приступа

39 Yang Yi, „Navigating Story Waters: The Sino-American Dilemma at Sea“, *China Security*, World Security Institute, Vol. 6, No.3., 2010, p.8.

40 Интересантно је уочити да су кинеска средства јавног информисања током 2013. године била испуњена насловима којима је исказивано да су снаге РМ НОАК „пробиле“ први ланац острва, односно да је баријера формирана на овом ланцу острва фрагментирана. Посебно се истицао значај проласка флотних састава кроз мореуз Ла перус (Соја), мореуз Мијако, Баши канал, мореузе Осуми и Цугару. Видети Li Xiaokun, „China sails through ‘first island chain’“, Интернет, http://www.chinadaily.com.cn/china/2013-08/02/content_16863833.htm, 05/08/2013 и „Chinese naval fleet enters Pacific Ocean through Osumi Strait“, http://eng.mod.gov.cn/Photos/2013-08/23/content_4463103.htm, 25/08/2013.

неопходним ресурсима и страним тржиштима. Ипак, концепт „операција у удаљеним морима“ подразумева и оперативне капацитете за присуство и деловање у акваторији која превазилази „први и други ланац острва“ и које може да се тумачи и као покушај стварања ратне морнарице глобалног домета (тзв. *blue water navy*). Пре стварања овако респектабилне снаге, интереси које Кина има у Индијском океану представљају њену ближу перспективу таласократске оријентације.

Већ приликом анализе геоекономских интереса и позиције Кине, могло је да се види да чинилац енергетске безбедности има веома важну улогу у одређивању геополитичке перспективе. Будући да се задовољење највећег дела кинеских потреба за нафтом остварује транспортом тог енергента поморским путем, већином кроз Индијски океан, сасвим је логична кинеска потреба да активније приступи заштити својих интереса у том правцу. Управо Индијски океан јесте област у којој је РМ НОАК остварила своје прво значајније присуство у глобалним оквирима, ангажовањем својих флотних састава у операцијама борбе против пирата у Аденском заливу. Тако је кинеска поморска моћ по први пут манифестована у водама Аденског залива после почетка 15. века и владавине Минг династије. Присуство ратних бродова у Индијском океану довело је до потреба да се обезбеди њихово сигурно снабдевање. Нова ситуација имплицирала је почетак расправа о потребама редефинисања кинеског војног присуства у том делу света.

Геополитички најзначајнију перспективу представља могућност да Кина евентуално покрене иницијативу за стварање војних инсталација ван своје територије.⁴¹ Расправе о кинеским војним амбицијама проистекле су и због снажних

41 Овакву могућност разматрају многобројни кинески интелектуалци и стра-тези. На пример, професор међународних односа из Шангаја Шен Дингли (*Shen Dingli*) сматра да Кина мора, у складу са својим интересима, да размотри формирање војних база у иностранству. Овакав став Шен формира и наводећи чињеницу да је Кина појединачно највећи контрибутор мисијама УН, а на основу примера ангажовања кинеских флотних састава у борби против пирата на рогу Африке, истиче да је неопходно да се тим снагама на адекватан начин обезбеди снабдевање, односно логистичка подршка. Видети Shen Dingli, „Don't shun the idea of setting up overseas military base“,

улагања у земље азијског Римленда, али и у Африку. Пре свега, инвестиције које је Кина остварила у пакистанској луци Гвадар и у Мијанмару, дале су основ за другачији поглед на могућност војног присуства у тим државама. То је још увек у домену могућих опција, а кинески званичници, пре свега Министарства националне одбране, су их у неколико наврата и демантовали. Међутим, узимајући у обзир све показатеље раста кинеске војне и економске моћи, оваква будућност не би могла у потпуности да се искључи. Ипак, неопходно је истаћи чињеницу да, готово сигурно, уколико Кина буде изабрала стратешку опцију додатног јачања своје таласократске оријентације, њене инсталације неће имати карактер база које поседују западне силе, односно неће бити конципиране у складу са Мехеновим идејама. Вероватнија опција ће бити стварање одређених стратешких упоришта, која ће моћи да служе као елемент подршке и војним и трговачким бродовима.⁴² У том контексту перципира се чак 18 локација у Африци и Азији у којима би Кина могла да размотри стварање стратешких упоришта. (карта 4)⁴³

Дакле, кинеска таласократска геополитичка оријентација и даље се развија. Њени геоекономски и геостратегијски чиниоци тренутно доминирају, нарочито када се узме у обзир да се територијални спорови које Кина има, изузев Бутана и Индије, односе на њена приобална мора. Међутим, као што

Интернет, http://www.china.org.cn/opinion/2010-01/28/content_19324522.htm, 30/10/2011.

- 42 Слична опција изнета је и у кинеским државним гласилима у јануару 2013. године. Процењено је да би евентуалне „кинеске војне базе“ у наредном периоду могле да имају различит карактер, од оних које би искључиво служиле као логистичка упоришта у мирнодопском периоду, преко оних које би пружале могућност одмора посада бродова и извиђачке авијације до оних које би имале капацитет за одржавање великих ратних бродова. Погледати „Chinese paper advises PLA Navy to build overseas military bases“, <http://www.china-defense-mashup.com/chinese-paper-advises-pla-navy-to-build-overseas-military-bases.html>, 12/01/2013.
- 43 Као могуће локације истакнуте су: Сејшели, Малдиви, Гвадар (Пакистан), Читагонг (Бангладеш), Ситве (Мјанмар), Схихануквиле (Камбоџа), Кох ланта (Тајланд), Хамбангота (Шри Ланка), Салалах (Оман), Аден (Јемен), Луанда (Ангола), Лагос (Нигерија), Валвис беј (Намибија), Момбаса (Кенија), Џибути (Џибути), Морезби (Папуа Нова Гвинеја), Чонџин (Демократска Народна Република Кореја) и Дар ес Салам (Танзанија).

је речено, Кина упоредо развија и своју телурократску геополитичку оријентацију, историјски доминанту и данас веома присутну. Како би се сагледала целокупна геополитичка перспектива, неопходно је анализирати и ову опцију.

Карта 4: Могуће локације кинеских стратешких упоришта

Са телурократског, евроазијског становишта важно је истаћи да основу овог правца кинеског деловања представља економски интерес и да безбедносна димензија, иако битна, није у истом нивоу приоритета. Најбитнији сегмент кинеске геополитичке перспективе у копненој оријентацији свакако представљају односи са Русијом. Већ је наглашено да су односи две земље, у историјском контексту, имали својих успона и падова, од веома блиске сарадње две партије и државе, до отвореног сукоба. Али, управо је значајно побољшање односа са Русијом одиграло можда и пресудну улогу да Кина може да усмери своје потенцијале на поморски стратешки правац. Међутим, односи две силе и даље представљају битан чинилац у геополитичким анализама, пре свега због значајног преклапања интереса у Средњој Азији и заједничких

интереса у домену енергетске безбедности.⁴⁴ Дакле, област најважнијих преклапајући ареала интереса Русије и Кине је Средња Азија, као веома важан регион у енергетским политикама две земље, али и других глобалних актера. За Кину, овај регион омогућава диверсификацију и извора и рута снабдевања енергентима. Међутим, Средња Азија није само извор енергената за Кину, она истовремено значи и комплексан скуп интереса, оличених у сировинама, економији, политици и безбедносним аспектима.

Безбедносни аспект кинеске политике према Средњој Азији реализује се како на билатералном, тако и на мултилатералном нивоу, пре свега у оквиру Шангајске организације за сарадњу (ШОС). Основни циљеви ШОС представљају заједничку борбу држава региона против „три зла“: тероризма, екстремизма и сепаратизма. Међутим, ова организација представљала је одличну прилику и за јачање кинеске економске позиције, демонстрацију снажне присутности у том сегменту, што је за посредни циљ имало и успостављање стратешке иницијативе за подршку држава региона њеном територијалном суверенитету на Тибету и Тајвану, као и за сузбијање ујгурског сецесионистичког покрета у Синђангу. Међутим, основни геополитички интерес Кине у оквиру ШОС представљао је сузбијање ширења интереса САД. Кроз овакав циљ остварено је савезништво са Русијом, која је имала идентичан интерес. Међутим, ШОС не представља више само организацију усмерену на „три зла“. Њени геополитички циљеви значајно су повећани, што је показао састанак лидера организације у Бишкеку у септембру 2013. године, када су као теме истакнуте актуелне ситуације у Сирији, Авганистану и иранско нуклеарно питање.

Најављено америчко смањење присуства у Авганистану за 2014. годину, свакако представља додатни индикатор могуће

44 Иако нису предмет ове анализе, на кинеско-руске односе битан утицај испољавају и други чиниоци, пре свега проблеми везани са евентуалном променом демографске ситуације у далекоисточној области Русије. О савременим гледиштима могућих „сукоба“ НР Кине и Русије на руском Далеком Истоку видети у: Bobo Lo, *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*, Brookings Institution Press, Chatham House, Washington D.C. and London, 2008, pp. 56-72.

промене „балансирања“ у региону, али и односа Кине и Русије. Може се очекивати да ће слабљење америчке позиције у Средњој Азији за последицу имати пребацивање тежишта на економска питања, која представљају могућност за конфронтирање интереса Русије и Кине. На различитост кинеских и руских интереса указала је посета кинеског председника Си Ђинпинга Туркменистану, Казахстану, Узбекистану и Киргистану у септембру 2013. године. Централна тема тих посета била је снажније економско укључивање Кине у регион. Том приликом потписано је неколико веома важних уговора⁴⁵, који представљају додатни показатељ могућности да дође до редефинисања односа Русије и Кине, будући да кинеска економска експанзија у Средњој Азији највећим делом доноси сузбијање присутности других *играча* у „новој великој игри“.

Иницијатива кинеског председника Си Ђинпинга за креирање „Економског појаса пута свиле“ (*Silk Road Economic Belt*)⁴⁶ представља можда најбољи показатељ стратешких смерница кинеске копнене геополитичке оријентације. Истовремено, иницијатива свакако указује да су економске интеграције кључни ефекат који Кина жели да оствари у односима са евроазијским државама, пре свих са државама Средње Азије. Стварање *економског појаса* представљало би комбинавање геоекономских чинилаца кинеске телурукратске перспективе са елементима *меке моћи* и безбедности. Предлажући такву геоекономску иницијативу Си је истакао пет елемената који би требало да се остваре како би се регионална сарадња реализовала у пуном капацитету.

- *Прво*, иницијатива подразумева унапређење политичке комуникације, која би за циљ имала усаглашавање раз-

45 У Туркменистану је покренут рад друге фазе гасног поља „Галкиниш“, са циљем повећања производње гаса, који ће највећим делом бити транспортован ка Кини новим гасоводом, тзв. линијом „Д“ гасовода Средња Азија-Кина, чија би изградња требала да буде започета 2016. године. Током боравака у Казахстану, постигнут је споразум да кинеска национална нафтна компанија (CNPC) купи 8,33% великог гасног поља Кашаган, а представљен је и пројекат новог гасовода Беино-Бозои, чији је циљ повезивање југозапада и југоистока Казахстана.

46 Си је изнео иницијативу о креирању „Економског појаса пута свиле“ током излагања на Универзитету Назарбајев у Казахстану. Видети Сијев говор на: <http://english.peopledaily.com.cn/90883/8392768.html>, 08/09/2013.

војне стратегије у заједничком интересу свих држава региона;

- *Друго*, истакнута је потреба унапређења транспортне инфраструктуре, која би помогла да олакша могућност даљег економског развоја свих актера;⁴⁷
- *Треће*, *економски појас* би се заснивао на принципи-ма слободне трговине, који би за циљ имали укидање препрека трговинској размени, смањење трошкова инвестирања и унапређење и убрзање квалитета економских токова на могућем тржишту од готово три милијарде становника;
- *Четврто*, иницијатива подразумева и увођење локалних валута као конвертибилних за реализацију трансакција међу чланицама;
- *Пети* елемент представља повећање културолошких интеграција кроз боље перцепције интеграција на нивоу представника свих друштава, са циљем обезбеђивања дугорочне подршке даљим процесима.⁴⁸

Оваква геополитичка иницијатива за централно место свакако узима односе са Русијом. Истичући потребу јачања сарадње ШОС и Евроазијске економске заједнице, као уводу у иницијативу за формирање „Економског појаса пута свиле“, изводи се закључак да би даље јачање кинеске економске

47 Излажући ову идеју, Си је истакао неопходност транспортног повезивања пацифичке обале са балтичком, истичући и потребу за бољом инфраструктуром која би повезала источну, јужну и западну Азију.

48 Може се закључити да је пети елемент Сијеве иницијативе за креирање *економског појаса* покушај снажења кинеске *меке моћи* у региону. Тако је Си, образлажући овај елемент, представио план НР Кине да у наредном десетогодишњем периоду обезбеди 30.000 школарина за студенте држава чланица ШОС за студије на кинеским универзитетима, реализацију бесплатних студијских посета Кини за 10.000 студената и професора преко локалних Института Конфуције и, узимајући у обзир да је иницијатива изнета на Универзитету Назарбајев, позвао је 200 професора и студената те институције да посете Кину 2014. године. Истовремено, образлажући идеју реализације овакве врсте економске иницијативе, Си се позвао и на Жанг Ђијана (*Zhang Qian*), кинеског истраживача који је први путовао „Путем свиле“. Овде можемо да повучемо паралелу са кинеским приступом *мекој моћи* у таласократској опцији, где се посебно наглашава мирољубовост истраживачких похода Џенг Х'а у 15. веку, као различитог модела од истраживачких похода западних сила тога доба.

моћи у Средњој Азији могло да наруши економске позиције Русије у истом региону, што би свакако имало негативне последице по односе две силе. Уколико се као једна од кључних геополитичких иницијатива Русије узме стварање Евроазијског савеза (ЕАС), може се закључити да кинески предлог стварања „Економског појаса пута свиле“ није комплементаран са руском иницијативом, те да би даље размимоилажење по том питању могло да представља увод у озбиљније антагонизме две стране. Тиме би се стратешка позиција Кине учинила комплекснијом, јер би несугласице са Русијом могле да произведу стварање снажног притиска на њеном западном (копненом) стратешком правцу. Истовремено, већ присутан притисак који САД остварују у Азијско-пацифичком региону, довео би Кину у позицију да буде предмет „обуздавања“ на два стратешка правца. Истовремено, Кина би могла да буде изложена негативним ефектима стварања и јачања ЕАС. Први негативан ефекат могао би да буде манифестован јачањем економске позиције Русије у Средњој Азији, који би, посматрано „игром нултог збира“, свакако умањио значај кинеске економске позиције.⁴⁹ Други важан ефекат било би значајно умањење утицаја ШОС међу државама региона, јер би земље чланице те организације уједно биле и у ЕАС, који се може посматрати и као својеврсна превентивна стратегија Русије против растућег утицаја Кине у Средњој Азији.

ЗАКЉУЧАК

Економски раст НР Кине током претходних 35 година у великој мери је променио односе снага на глобалном нивоу. У кључним глобалним геополитичким надметањима за *Евроазијску шаховску таблу*, појавила су се три центра моћи, од којих међусобних односа ће зависити и даљи развој догађа-

49 Хипотетички посматрано, уколико би Русија значајно ојачала своју позицију међу државама Средње Азије, Кина би могла да буде суочена и са последицама повећања цена нафте и гаса које добија из Туркменистана, Узбекистана и Казахстана. Наиме, уколико би Русија успела да снажно интегрише средњоазијске државе кроз ЕАС и омогући заједнички наступ према Кини, кинеска енергетска безбедност свакако би трпела негативне последице са појавом могућности повећања цена гаса који јој се испоручује.

ја у светским оквирима. Специфичност Кине у овом одмеравању снага свакако је чињеница да је у питању држава са „хибридним“ копнено-поморским потенцијалом, за разлику од САД, доминантно поморске силе, и Русије, доминантно копнене силе. У складу са таквом „двојном“ оријентацијом, НР Кина ће морати да балансира између своја два стратешка правца: евроазијског (телурукратског) и азијско-пацифичког (таласократског).

Узимајући у обзир све израженије потребе за јачањем маритимне оријентације и померање виталних националних интереса ка свом Римленду, може се очекивати да ће Кина, у краћем и средњем року, морати да направи одређену врсту компромиса на свом евроазијском крилу, како би остварила повољну ситуацију за интензивирање деловања на таласократском правцу. Такав компромис захтеваће, превасходно, формулисање дуалне стратегије са јаснијим одређивањем приоритета који воде ка таласократској опцији, узимајући у обзир да Кина у ближој будућности неће бити у могућности да оствари интегрисану копнено-поморску моћ.⁵⁰

Компромис може да подразумева стварање неформалног савеза нижег нивоа са Русијом, по моделу деловања на сузбијању америчког утицаја у Средњој Азији. Ипак, стратешко партнерство Русије и Кине у овом моменту изгледа мало вероватно. Два су основна разлога за такву процену: *први* је чињеница да би се Русија тешко прихватила улоге хијерархијски

50 Постоје различита тумачења стратегијских перспектива у Кини. Међу савременим кинеским ауторима постоје они који сматрају да Кина може и треба да искористи своју позицију поморско-копнене земље у стварању могућности пребацивања тежишта са једног на други правац зависно од ситуације. Тако кинески професор Гао Баи предлаже да земљу треба „прекрити“ мрежом брзих пруга којима би могла да се реализује промена стратегијске оријентације уколико дође до било каквих проблема. За детаљнија сазнања погледати у: Wu Zhengyu, „Toward “Land” or toward “Sea”?: The High-Speed Railway and China’s Grand Strategy“, *Naval War College Review*, Annapolis, Summer 2013, Vol.66, No.3. p.53. Такође, заговорник повратка копненој геополитичкој оријентацији је и Ванг Јиси (Wang Jisi), који сматра да је то од виталног стратешког интереса за Кину, наглашавајући посебно односе са средњоазијским државама (које назива „западним азијским нацијама смештеним у централном делу Евроазије“). Погледати Wang Jisi, „Marching Westwards: The Rebalancing of China’s Geostrategy“, *International and Strategic Studies Report*, Center for International and Strategic Studies, Peking, No.73, October 2012.

нижег у савезу са Кином против САД, уз истовремено слабу могућност да Кина буде „млађи брат“ у таквом партнерству, и *други*, без обзира на успоравање кинеског раста, сигурно је да Русија не може да дозволи да се потенцијални хегемон појави у евроазијском *Римленду*, поготово узимајући у обзир да најмногљуднијој земљи света супротставља најслабије насељени део своје територије (истовремено богат преко потребним природним ресурсима). Међутим, остваривање савеза са Русијом, иако он неће бити дуготрајан нити стратешког карактера, може да се спроведе у заједничком интересу – лакшем преласку са униполарног на мултиполарни поредак.

На таласократском геополитичком правцу Кина ће наставити да јача своје потенцијале. У геостратегијском смислу, може се очекивати наставак њеног активног деловања у јужном делу Римленда и додатно интензивирање наступа у Африци. Као последицу наступа у овим просторима у наредном периоду, могуће је очекивати формирање стратешких упоришта, сличних иницијативи коју заступа професор Шен Дингли. Таква стратешка упоришта највероватније ће бити различита од западних база, односно представљаће цивилно-војне „базе са кинеским карактеристикама“. Истовремено, уз јачање војне компоненте, један од највероватнијих праваца кинеског деловања биће спровођење активне спољне политике, у комбинацији са *меком моћи*.

На телуократском правцу кинеска перспектива је другачијег карактера. Основни циљ биће избегавање јачања несугласица са Русијом, како се не би дозволио сценарио „обрнуте историје“, у којем би Русија, попут Кине из шездесетих и седамдесетих година 20. века, „променила страну“. Као основни инструменти за геополитичко деловање могу се очекивати интензивирање функционисања, али и формирање нових, регионалних међународних организација, којима би се поспешила сарадња у интересу свих држава на кинеском евроазијском правцу. У том контексту, иницијатива за формирање „Економског појаса пута свиле“ указује на могуће правце будућег интензивнијег ангажмана НР Кине.

Ivan M. Zaric

EURASIAN GEOPOLITICAL AND GEOSTRATEGIC PERSPECTIVES OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Resume

Geopolitical changes in the modern world have led to a different roles of individual international subject related to their Cold War position. The most significant change was observed related to the position of PR China, which is, due to its economical growth, searching the way to redefine its approach to international affairs. Strong Chinese economic growth produced the rise of its military power, while the geographic concentration of industry in coastal areas has led to the shifting of its geopolitical pivot from continental toward sea power strategic option, putting China into a position of great power that can generate integrated geopolitical, land-sea orientation. Active approach to two strategic directions in the future will be closely linked, given that further strengthening of the primary thalasoocratic option largely depends on maintaining a situation of reduced strategic pressure at the Eurasian flank. In order to maintain a situation of reduced strategic pressure at the eurocratic direction, Chinese basis action toward Eurasia will be economic initiatives. The goal of these initiatives will be making favorable relations with Eurasian countries, especially with Russia, having in mind the history of relations between those two countries. Thalasoocratic direction will be primary Chinese geopolitical orientation, with objective to prevent the U.S. "containment" in the Asia-Pacific region and to create favorable geostrategic conditions to meet the national interests at both oceans, the Pacific and the Indian, which are vital for the People's Republic of China.

Key words: geopolitics, geostrategy, geoeconomics, energy security, China, Eurasia.

Иван М. Зарић
ЕВРАЗИЙСКАЯ ГЕОПОЛИТИЧЕСКАЯ И ГЕОСТРАТЕ-
ГИЧЕСКАЯ ПЕРСПЕКТИВА КИТАЙСКОЙ НАРОДНОЙ
РЕСПУБЛИКИ

Резюме

Геополитические изменения в современном мире привели к другой роли отдельных субъектов в зависимости от их позиции в холодной войне. Наиболее выраженное изменение было обнаружено в позиции КНР, которая, благодаря своему экономическому росту, находится в поиске пересмотра своего подхода к международным проблемам. Сильный экономический рост способствовал росту военной мощи и территориальная концентрация промышленности в прибрежных районах привела к перемещению центра геополитических интересов с исторически доминирующей сухопутной к морской стратегической ориентации, поставив ее в позицию державы, готовой осуществить интегрированную сухопутно-морскую ориентацию. Активные действия двух стратегических направлений в будущем будут тесно сопряжены, учитывая, что дальнейшее укрепление основного атлантического направления в значительной степени зависит от поддержки ситуации пониженного давления на фланге Евразии. Для того, чтобы поддерживать ситуацию пониженного давления в континентальном направлении, основой китайских мер становятся экономические инициативы, которые будут направлены на создание благоприятных отношений со евразийскими странами, с особым статусом для России, принимая во внимание историю отношений между двумя странами. Талассократическое направление будет первичной китайской геополитической перспективой, с основной целью противодействовать «сдерживанию» со стороны США в Азиатско-Тихоокеанском регионе и создавать благоприятные геостратегические условия для удовлетворения национальных

интересов в обоих океанов жизненно важных для Народной Республики Китай - Тихом и Индийском.

Ключевые слова: *геополитика, геостратегија, геоэкономия, энергетическая безопасность, Китай, Евразия*

ЛИТЕРАТУРА

- Вуковић, Небојша, *Логика империје, Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*, Конрас, Београд, 2007.
- Ђурић, Драгомир, Егерић, Сретен, „Појмовно одређивање центра гравитације“, *Војно дело*, 2012, vol. 64, бр. 1.
- Erickson, S. Andrew, Collins, B. Gabriel, „China’s Oil Security Pipe Dream - The Reality, and Strategic Consequences, of Seaborne Imports“, *Naval War College Review*, Spring 2010, Vol. 63, No. 2.
- Зарић, Иван, „Моћ мора у геополитици и геостратегији САД – утицај идеја Алфреда Мехена“, *Национални интерес*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2009.
- Zhengyu, Wu, „Toward “Land” or toward “Sea”?: The High-Speed Railway and China’s Grand Strategy“, *Naval War College Review*, Annapolis, Summer 2013, Vol.66, No.3
- Levantes, Louise, *When China Ruled the Seas: The Treasure Fleet of the Dragon Throne, 1405-1433*, Oxford University Press, New York and Oxford, 1994.
- Li, Nan, Weuve, Christopher, „China’s Aircraft Carrier Ambitions: An Update“, *Naval War College Review*, Annapolis, Vol.63, No.1, Winter 2010.
- Li, Nan, „The Evolution of China’s Naval Strategy and Capabilities: From “Near Coast” and “Near Seas” to “Far Seas”“, у зборнику: *The Chinese Navy: Expanding Capabilities, Evolving Roles*, (editors Phillip C. Saunders, Christopher Yung, Michael Swaine and Andrew Nien-Dzu Yang), Center for the Study of Chinese Military Affairs, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington,DC, 2011.
- Lo, Bobo, *Axis of Convenience: Moscow, Beijing, and the New Geopolitics*, Brookings Institution Press, Chatham House, Washington, D.C. and London, 2008.

- Mackinder, J. Halford, „The Geographic Pivot of History”, *The Geographical Journal*, The Royal Geographical Society, London, Vol. 23, No. 4, 1904.
- Митровић, Драгана, *Кинеска реформа и свет*, Институт за економику и финансије, Београд, 1995.
- Michael, Evans, „Power and Paradox: Asian Geopolitics and Sino-American Relations in the 21st Century“, *Orbis*, Foreign Policy Research Institute, Vol.55, Issue 1, 2011.
- Rodrigue, Jean-Paul, „Straits, Passages and Chokepoints: A Maritime Geostrategy of Petroleum Distribution“, *Cahiers de géographie du Québec*, vol. 48, No 135, 2004.
- Swaine, D. Michael, Tellis, J. Ashley, *Interpreting China's Grand Strategy: Past, Present and the Future*, RAND, Santa Monica, 2000.
- Xuetong, Yan, „The weakening of the unipolar configuration“, у зборнику: *China 3.0*, (editor Mark Leonard), European Council on Foreign Relations, London, 2012.
- Jenkins, Alan, „Defining and defending the Chinese state: geopolitical perspectives“, у зборнику: *The Geography of contemporary China - The impact of Deng Xiaoping's decade* (editors Terry Cannon, Alan Jenkins), Rutledge, London and New York, 2003.
- Jisi, Wang, „'Marching Westwards': The Rebalancing of China's Geostrategy“, *International and Strategic Studies Report*, Center for International and Strategic Studies, Peking, No.73, October 2012.
- Shaofeng, Chen, „China's Self-Extrication from the “Malacca Dilemma” and Implications“, *International Journal of China Studies*, Institute of China Studies, University of Malaya, Vol. 1, No. 1, January 2010.
- He, Fan, Qin, Donghai, „China's Energy Strategy in the Twenty-first Century“, *China & World Economy*, Institute of World Economics and Politics, Chinese Academy of Social Sciences, Vol. 14, No. 2, 2006.
- Cole, D. Bernard, *The Great Wall at Sea, China's Navy in the Twenty-First Century*, Naval Institute Press, Maryland, Annapolis, 2010.
- Yi, Yang, „Navigating Stormy Waters: The Sino-American Dilemma at Sea“, *China Security*, World Security Institute, Vol. 6, No.3., 2010.
- „Bulletin on the Final revisional Data of GDP in 2011“

- „Bulletin on the Preliminary Verification Data of GDP in 2012“.
- „Oil & Gas Security – Emergency Response of IEA Countries: People’s Republic of China“, International Energy Agency, 2012.
- „The Diversified Employment of China’s Armed Forces“, April 2013.
- „The National Military Strategy of the United States of America: 2011 Redefinig America’s Military Leadership“, February 2011.
- „China’s National Defense in 2010“, March 2011.
- „China Statistical Database 2011“
<http://comtrade.un.org/db/default.aspx>.
- Shen Dingli, „Don’t shun the idea of setting up overseas military base“, http://www.china.org.cn/opinion/2010-01/28/content_19324522.htm.
- Li Xiaokun, „China sails through ‘first island chain’“, http://www.china-daily.com.cn/china/2013-08/02/content_16863833.htm,
- John Mauldin, „The Geopolitics Of China“, http://www.investor-sinsight.com/blogs/john_mauldins_outside_the_box/archive/2008/06/12/the-geopolitics-of-china.aspx.
- http://www.china.org.cn/china/NPC_CPPCC_2013/2013-03/05/content_28130104.htm.
- „China to Exceed Combined Defence Budget of All Other Key Defence Markets in APAC by 2015“, <http://press.ihs.com/press-release/defense-risk-security/china-exceed-combined-defence-budget-all-other-key-defence-marke>.
- <http://www.xinhuanet.com/english/special/18cpcnc/index.htm>.
- „Maritime power key to China’s future“, <http://english.people-daily.com.cn/90786/8351462.html>, 10/08/2013.
- „Chinese naval fleet enters Pacific Ocean through Osumi Strait“, http://eng.mod.gov.cn/Photos/2013-08/23/content_4463103.htm.
- „Chinese paper advises PLA Navy to build overseas military bases“, <http://www.china-defense-mashup.com/chinese-paper-advises-pla-navy-to-build-overseas-military-bases.html>.